

Erdős István

Isten kemencéje

Szögezzük le rögtön az elején: nem biztos, vagy figyelemre méltó, amit én tudok magamról, a vállalkozói életemről mondani, de csak akkor állok szóba magával egyáltalán, ha kijelenti, nem azok közül a nagyokos mindent tudó szociálpolitikusok közül jött ide, akik azt tartják: mindig csak a bajba jutottakban, szerencsétlenekben van a hiba, és egyáltalán örüljenek "ezek", hogy valaki "szakember" hajlandó foglalkozni az ügyeikkel. Köszönöm uram, örülök, hogy ezt a nemet ilyen határozottan mondja, mert nekem viszket a tenyerem néha ezektől a "jóhiszemű" hivatalnokoktól, akiknek eszükbe se jut az elemi önkritika, hogy ők ezt a szakmát soha nem tanulták, valaki valami iskola után bedugta őket egy íróasztal mögé, ahol most eljártsszák a jóistent, vagy legalább az ő szárnysegéd jóangyalokáját. Pedig uram, ehhez a munkához több szaktudás, tapasztalatszerzés kéne, mint az órásnak, vagy a tévéjavítónak ahhoz, hogy ki merje bontani a készülékek fedelét. Ha rossz a tévém, eszembe jutna henteshez vagy újságárushoz vinni javítani? Bolond ember lennék.

Ma az van, ha egy nyomorult cigány család ügyeiben baj van, gubanc van, ha mondjuk egy mozgássérült cigány-gyerek segítése a gond, akkor már bolond-emberré kényszerül lenni a családfő, mert látja, hogy olyanhoz járkal a hivatalba, aki nem is ért szakmailag az ügyekhez, és a segítség szándékát is csak tessék-lássék imitálja. Mindebből is láthatja, amit mondok, hogy én elég szigorúan ítélkező, véleményező cigányember vagyok, úgy vegye figyelembe, hogy nem a levegőbe beszélek, hanem én ténylegesen az elveim szerint kívánnék élni, gyereket nevelni, vagy szerencsétleneken segíteni.

Ápám Oláh nevű volt, én Kőszegire magyarosítottam a nevem vagy másfél éve, amikor jobban belendült az üzlet, és már a megismerkedés előtt egy levélaláírás szerint gyanús lettem, hogy nem cigány ez az Oláh? Az vagyok, nem is szégyenlem, de most előbb megismernek engem, szóba állnak velem, mint emberrel, üzleti vállalkozóval, kiismerjük egymást, és így már nem számít cigány vagyok-e vagy nem, mint amúgy meg se akartak ismerni a cigány-név lefedésében, takarásában. Én Nagylócon születtem 1956-ban, még cigánytelepen. Ha nem is putriházak voltak ott mind, de a szegénység, nyomorúság a rendes kis házakban is ott volt. Nagyapámék egyszobás házához apámék még egy szobát ragasztottak, és így éltünk ott hat gyerek, két szülő és két nagyszülő. Nagyapámék, apámék is egyformán vályogvetésből, nap-számból és muzsikálásból éltek. Én is dolgoztam velük mindent 8 éves koromtól, hogy en-

nivalóra, tüzelőre elég legyen a pénz. Fával, szénnel tüzeltünk, és mindig egy kicsit füstszagú, áporodott volt minden a lakásban, főleg a nagy zsúfoltság, helyhiány, kis ablakok miatt, és nem azért, hogy nem lett volna tisztaság. A mi családunk tiszta volt, és rendetlenek, rongyosan se voltunk soha, csak talán olyan kopottas kinézetűek. Amennyire emlékszem rá, a családom úgy nevezte magát, "magyar zenész cigányok" vagyunk. A profi muzsikusság édesapámnak elég nagy tekintélyt biztosított a faluban, ma is él, ma is muzsikál még 62-63 évesen. Vallásos, templomjáró szüleim minket is vittek magukkal, és olyankor különösen ünnepélyes volt minden: templomba megyünk, mint a parasztok...

A legszegényebb cigányok, a nem dolgozó családok templomba se jártak, és semmihez se értettek, csak a folytonos civakodáshoz és kocsmezéshez. A mi családunkban soha, senki nem volt részeges, noha a mulatozást, jókedvet sokra tartottuk, és ittunk mindig, ami egészségesen jól esett. A mostani asszonyom édesapja volt akkor abban a bandában a klarinétos, ahol édesapám prímás volt. Jól kerestek, és 10-12 éves koromtól, mert ügyesen nyaggattam a hegedűt, engem is majd' minden lagziba magukkal vittek, érdekes volt, hogy gyerek is ott muzsikál a nagyok között, szerettek, kényeztettek.

Amikor 6-7 éves koromban beírtak engem az első osztályba, úgy 1963 körül, én egy árva szót sem tudtam folyamatos mondatban, rendesen, pontosan használni a magyar beszédben, mert otthon kizárólag csak cigányul beszéltek a mi családunk. Az első esztendő azzal telt el, hogy szavak kimondása mellett már néhány mondatot is ki tudtam mondani, így szinte természetesen megbuktattak, mert se írni, se olvasni, számolni nem tudtam megtanulni. Még a másodszor járt első osztályban is évméltésre buktattak meg, úgyhogy én jó szorgalommal is háromszor jártam ki a nagylóci iskola első osztályát. Ahogy megtanultam rendesen magyarul beszélni, úgy aztán egyre könnyebben ment onnantól kezdve minden. Cigányul egyre kevesebbet hallottam, beszéltem, már legalább fele-fele arányú lett a magyar meg a cigány beszéd a gyerekkorom végére.

Ami a cigány hagyományokat illeti, a népzene, a nóták, a muzsikálás mellett, az öreg nagylóci „Toncsi Béla bácsi” jelentette a művészetet az életünkben. Hát, az az öregebber úgy tudott mesélni, hogy az ember-gyerekekben megállt az ütő, ott olyan csend volt a szérún a háza előtt, ahogy körülülte 10-12 gyerek, hogy egy pissenést se lehetett hallani soha. Mesélt a régi cigányéletről, a vándorlásokról, vérbosszúkról, és igen humoros-vicces történetekről. Persze, hogy cigányul mesélt, ma is előfordul, hogy a feleségemmel elmegyünk Nagylóca Tarjából rokonlátogatásra, és a saját régi házaink, házhelyeink mellett az öreg Toncsi Béla telkének vélt helyét is bejárhatjuk, emlékeztetünk, ez a ház így állt, és itt volt a nagy eperfa, emitt meg a ti házatok eresze csurgatta az esővizet... De most csak üres, pusztaság ott az a nagylóci gödör-környék, de azért igen jólesik ott a régi időkre visszaemlékezni az asszonnal, aki hiába, hogy fiatalabb nálam, vagy öt évvel, ugyanezt a gyerekkort éltük át, ugyanazok a kedves emlékeink és bánataink a messzi-messzi régi múltból. Nagylócon végül is három osztályt végeztem el hat esztendő alatt, akkor sok család onnan Salgótarjánba költözött, hogy ott jobb munkát kapjon, ez úgy 1967-68 körül volt, én azon túl, hogy még igen csúnyán beszéltem mindig, sok

hibával és selypítve "szürcsögve", kínlódva csak elbandukoltam a híres-nagy Rákóczi iskolába, ahol nem 14, de 16-17 évesen fejeztem be az általános iskolát.

A nyolcadik osztály után a szüleim péknek adtak, pedig én kalauz szerettem volna lenni, ahogy az egyik nagybátyám nagytekintélyű, szép szál ember volt, és mindenki szerette. Két évig voltam ipari tanuló, pék-tanonc, de aztán belémállt valami kalandvágy, szerelem-kergetés, meg lustaság, otthagytam az iskolát, a pékséget, elmentem dolgozni, segédmunkás lettem a városgazdálkodási vállalatnál, először a lakatosok mellett, később meg a kőműveseknél. Dolgoztam még munkásként az Öblösüveggyárban, a VEGYÉPSZER-nél, végül aztán az Acélgyában kötöttem ki, ahol 15 évet lehúztam, aztán igen-igen megbecsültek, szerettek ott a feleségemmel, még kiváló dolgozó címet is adtak, illetve adtak volna, ha nem éppen akkor mondom fel, hogy mostmár igazán sok pénzt akarok én keresni, ha már sokat gürcölök, dolgozok. Felmondtam, és nem adták oda a kikészített, nekem szánt kitüntetést. Aki, ha elmegy, ne kapjon kiváló dolgozó címet. Az Acélgyárban afféle ranglétrát jártam végig: csévéelő segédmunkás, majd targoncás voltam, azután meg darukezelő vizsgát tettem, és igen jó helyem volt, szép munkám volt végig. De akármilyen keményen dolgoztam 6 óra meg két óra között a gyárban, hétvégén az édesapám bandájával mindenkor zenélni, pénzt keresni mentem. 7-8 év alatt össze is gyűjtöttünk annyi pénzt a feleségemmel, akit én 21 évesen vettem el, ő meg 15 múlt csak, hogy építhetünk a nagyon szép helyen lévő Damjanich utcában egy szép családi házat. Nagy udvar volt, szép kert, na, mostmár jöhetnek a gyerekek. Jöttek is: a lányka 1977-ben született, a nevetem viselő fiúcska, Rudika meg 1985-ben.

Munkásként ketten az asszonnyal kerestünk 15.000 forint körül, meg én még körülbelül majd ennek a felét meghoztam a zenéléssel, a hétvégekkkel. De már a jónál is egyre jobbra vágytunk, mindketten azt tartottuk, nem jófajta ember az, akinek nincsen új meg új nagy célkitűzése, hát úgy 1988 körül belevágtunk a vállalkozás közvetlen előzményeként a rongyos üzletbe. Egy-két tsz-szel (Buják és Érsekvadkert) álltunk szerződéses viszonyban, és még a könnyünk is kicsordult az asszonnyal, amikor még 1988-ban nagyon nagy pénznek számító, nettó 30.000 forintot egy hónapi munkáért megkaptunk, pedig a téesz, amelyik csak a nevet adta az üzlethez, még nálam is sokkal jobban járt...

Szóval, ilyenfajta sikerindulás után 1990-ben úgy döntöttünk: jobb lesz, ha mi megállunk a saját lábunkon, akkor megalakítottuk a kereskedelmi és textiltfeldolgozási géemkánkat, amibe a rongyozás mellett a kereskedelmi ügyek széles köre is belefér a MÉH, a színesfémek kereskedése, és így tovább. De a fő profil a rongy, a selejt ruhagyári-anyag, a textilhulladék, amit válogatás, tisztítás után bálázni kell, és különböző formákban, rendszerekben értékesíteni.

Kétszázötvenezerért eladtuk a családi házat, felvettünk 90.000 kölcsönt a feleségem nevére, és még százazret adott a család kölcsön az induláshoz. Ebből lett úgy a szép pálfalvai lakás mellé egy pálfalvai telephely-műhely, ahol egy régi házban, meg annak a telkén folyik a munka. Kemény munka, de megvan az eredménye: a jó mód, fejlesztési lehetőségek mind megvalósíthatók ilyenformán.

A lakás 2,5 szoba, összkomfort, minden benne van, ami mondjuk a gyárigazgató, vagy kór-

házi főorvos lakásában megtalálható. De az élet minősége szerintem mégse ezeken a videókon, meg import mosógépeken, elektromos kenyérpíritókon múlik, hanem a szereteten, a közös munkán, és a gyerekek jókedvű felnevelésén. Hogy az embernek, asszonymak, de a gyerekeknek is legyen kedve, szép akarata. Veszekedés? Balhé? Az is előfordul, de szép öröm is, például vagy négy-öt éve én győztem meg az asszonyt, hogy a nővére gyerekeit, akit a részeges, dologtalan férj, meg a sok veszekedés miatt intézetbe dugtak be, vegyük ki onnan, és a 12 éves lánykát a mi két gyerekünkkel egyenrangú családtagként, szeretettel neveljük fel az életkedésre. Úgy élt velünk 15 éves koráig, mintha az én gyerekem lett volna. Erre a nevelésre adtak nekünk eleinte valamit, 600 forintos pótlékot, de a feleségem visszaküldte, akkor valami hivatal megint kiküldte, még csak a feleségem be nem ment, és el nem magyarázta, hogy mi nem a pénzért csináljuk ezt, adják oda azt a kis pénzt azoknak, akik nálunk jobban rá vannak szorulva. Persze, ahogy ez nálunk szokás: hülyének néztek bennünket. A családi pótlék, az viszont már belefér a család rendes költségvetésébe, ami a kettőnk munkája nyomán 40-50.000 nettó lehet havonta. Ennyi pénzt meg be lehet osztani!

Egy-két rokon cigányt alkalmazunk, ha sok a munka, és szerződésben vagyunk a "Piramon" Mozgáskorlátozottak Egyesületi Csoportjával is, ahol 20-30 sérült ember dolgozik nekünk, teljesítménytől függően, akár 8-10-12.000 forintot is megkereshetnek havonta. Sajnos a tágabb családi körben is van két mozgássérült unokatestvér lányka, akit minden nyáron a magunk gyerekei mellett nyaralni viszünk valami vízpartra, rendszerint a Balatonhoz vagy a Tiszához. Nagyon boldogok velünk azon a két héten át, mert igen szeretik, imádják a vizet. Most azon törjük a fejünket, hogyan lehetne tovább bővíteni, gépesíteni a vállalkozást, hogy legalább 10-12 rendszeres foglalkoztatottal megháromszorozzuk a termelést. De nagyon nehéz ebbe belefogni, mert az állam, meg a bankok egyszerűen hülyének nézik a vállalkozókat, és már a viláért sem szabad ezektől kölcsönkérni, mert minden rámege a borzasztó kamatokra, törlesztésekre.

A vállalkozás mai formájában az első és a második év volt nehéz, amíg kialakultak a normális üzleti kapcsolatok, és elfogadták, mint becsületes partnert az embert, akkor is, ha cigány. Munkanélküli hál' istennek nincs a családban se, csak Béla, a nagyon távoli rokon, aki rendszeresen nálunk kap munkát a rongybálázás során. Ami az ősi mesterségeket illeti, kosárfonó van a családban, de Gyöngyös körül él, azon a piacon árulnak, de igen szegény a kereslet, inkább csak hobby, jövedelemkiegészítés neki ez az ipar, és kereskedés; nem üzlet, nem megélhetés.

Ilyen módon aligha lehetne nagyon kiterjesztgetni, kifejlesztgetni cigány munkanélkülieknél és mozgásképteleneknél. Az egyik bátyám is ősi cigánymesterséget tanult, kovács volt, míg csak be nem zárt a nagy kovács üzem, ahol dolgozott, és el kellett neki menni sofőrnek, hogy élni tudjon. Ez se igen piacképes szakma – felújítása, nagy tömegesen lehetetlen is... Marad a vályog, amelyiknek a száradó, összehúzó erejét ma is itt érzem néha a lábam szárán, szinte le kell vakarni a szőrszálakról a nem létező sarat, töreket, ami 8-9 éves koromban ténylegesen odatapadt. Hát a nehézségek mellett igen gyönyörű teremtő munka volt, ahogy elkészült, és

ott száradt, sorakozott a sok vályog, amiből aztán itt meg ott az utca végén egyszer csak szép ház lett... Ez igen. Ezt érdemes volna újra megtanulni, újra megtanulni, és újra kezdeni, esetleg gépesíteni is, mert ház, az mindig kell az embereknek, mert a gyerekek, unokák is megnőnek, és azoknak is lakniuk kell valahol. Arra a dologra egészen biztosan sok cigányember, meg asszony vállalkozna, mert nyilván, ahogy nekem, úgy másoknak is ott lehet a vérében, az emlékezetében a törekés sár taposásának emléke, örömkozása. De ami a szegény cigányságot illeti, ott majd mindig az a baj, hogy a családon belül is csak riasztják egymást az emberek: "úgyse sikerül". "Minek is belekezdeni?" "Ki fogja kinyögni az adósságot?" Így aztán összefogás sincs, se egyéni vállalkozás.

Isteni szerenese, hogy a mi családunkban más volt a hangulat, az érzélem. Itt mindenki azt mondta: csinálni és kockáztatni kell, majd fog sikerülni. Arról nincs nekem képem, hogy más térségekben, városokban hogy van, de az biztos, Tarjánban nagyon nagy a baj, sokan vannak munka nélkül, kenyér nélkül. Azt is látjuk, hogy a szülőfalunkban a dolgos, takarékos, húzó cigányok helyére nem is tudom miféleképpen telepedtek, akik csak segélyért állnak sorba az önkormányzatnál, de nem is nagyon keresnek munkát. A hatvanas-hetvenes évek Nagylócán négy-szer is leégett volna a képünkörül a bőr ennyi dologtalan ember, asszony láttán, noha, ahogy az elején is hangsúlyoztam, nemcsak ők tehetnek róla, hanem a történelmünk, meg ez a rosszul szervezett, igen önös világ, amelyikben élünk, és nem tudunk igazán segíteni a másikon... De hát Nagylócon az nemigen segít a cigányságon, ha a falu vezetőségének olyan a véleménye, hogy még a közmunkán is csak inkább italoznak, kötekednek, verekednek a cigányok, mint-hogy kitartóan dolgoznának...

Itt, Salgótarjánban, Zagyvapálfalván, ha sok is most a munkanélküli, azért mindenki iparkodik álláshoz jutni, vagy legalább alkalmi munkából pénzt csinálni. Ha nem keresnek az emberek, nincs miből kifizetni a lakbért, a villanyszámlát. Mi lesz ebből? Ki merne kilakoltatni egyetlen cigány családot (amiről itt már puszognak a városban), ha munkát meg nem tudnak biztosítani a keresőknek. Mindenképpen az a javaslatom, hogy építkezésekre, az üzemek talpraállítására kellene az államnak sok pénzt, külföldi hitelt biztosítani.

A cigányságnak, ha már különleges szakképzést tudnának biztosítani, ne régi szakmákat vegyenek elő elsősorban, hanem könnyen kitanítható, biztos jó szakmákat, mint az ácsmesterség, asztalosság, állattenyésztő szakma és ehhez hasonlóak. Azt gondolom, hogy valamilyen ösztönzésekkel Tarjánban is meg máshol is elvégeznék ezt a kiképzést a szakmunkás iskolák. Ott vannak a feltételek...

Szepessy Béla grafikája